

С.В. Бойко,
асистент, Білоцерківський інститут
економіки та управління

Тенденції перерозподілу валового внутрішнього продукту через доходи Державного бюджету

У статті розглянуто тенденції перерозподілу валового внутрішнього продукту через доходи Державного бюджету у 1992-2006 рр., проаналізовано досвід країн-членів ЄС у 2000-2006 рр. Здійснено розрахунок прогнозних показників валового внутрішнього продукту, що перерозподілятиметься через доходи Державного бюджету на 2008-2012 рр.

Постановка проблеми. У сучасних умовах для дослідження особливостей формування доходів Державного бюджету недостатньо обмежитися лише з'ясуванням їх економічної суті та призначення.

Доходи Державного бюджету — це частина фінансових ресурсів держави, що створюються у процесі розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту й зосереджуються у Державному бюджеті на основі правових норм, для виконання державою своїх функцій.

Доходи Державного бюджету являються наслідком розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту, тому аналіз тенденцій перерозподілу валового внутрішнього продукту через доходи Державного бюджету є досить актуальним питанням економічної теорії та фінансової практики.

Аналіз досліджень та публікацій. Теоретичним розробленням проблем формування доходів Державного бюджету приділяли та приділяють увагу такі провідні вітчизняні науковці, як М.Азаров, В.Беседін, С.Буковинський, О.Василик, С.Гасанов, Т.Єфименко, В.Кудряшов, І.Луніна, Ц.Огонь, В.Опарін, В.Островецький, К.Павлюк, А.Соколовська, В.Федосов, І.Чугунов та ін.

Проблеми перерозподілу валового внутрішнього продукту через систему доходів Державного бюджету знайшли відображення у працях М.Азаров, С.Буковинський, О.Василик, Т.Єфименко, М.Загуменнов, С.Лондар, Ц.Огонь, В.Островецький, К.Павлюк, І.Чугунов та ін [1-9].

Незважаючи на те, що проблема перерозподілу валового внутрішнього продукту через доходи Державного бюджету розглядалася та розглядається вченими, бракує

глибокого аналізу тенденцій перерозподілу валового внутрішнього продукту через доходи Державного бюджету України

Метою статті є дослідження тенденцій перерозподілу валового внутрішнього продукту через доходи Державного бюджету України та країн-членів ЄС.

Виклад основного матеріалу. Одним з основних макроекономічних показників, який характеризує результати економічного розвитку держави являється валовий внутрішній продукт (ВВП).

А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк та Т.С. Смовженко у „Фінансовому словнику” зазначають, що „валовий внутрішній продукт – макроекономічний показник економічної статистики, який відбиває сукупну вартість кінцевих продуктів та послуг, вироблених у даній країні за певний проміжок часу (як правило, за рік)” [10, с. 59].

Водночас, валовий внутрішній продукт виступає основним джерелом формування доходів Державного бюджету як в Україні, так і інших країн світу.

Місце і роль доходів Державного бюджету в системі перерозподілу валового внутрішнього продукту у 1992-2006 роках характеризуються даними табл. 1.

Таблиця 1. Частка доходів Державного бюджету у валовому внутрішньому продукті у 1992-2006 роках

Роки	ВВП, млрд	Доходи Державного бюджету*, млрд	Частка доходів Державного бюджету у ВВП, %
1992**	5000	643,7	12,87
1993	148273	25 865,90	17,44
1994	1203769	248 495,00	20,64
1995	5451642	785 846,50	14,41
1996	81,52	12,1	14,84
1997	93,37	16	17,14
1998	102,59	15,7	15,30
1999	130,44	19,7	15,10
2000	170,07	34,8	20,46
2001	204,19	35	17,14
2002	225,81	41,5	18,38
2003	267,34	52,7	19,71
2004	344,82	68,7	19,92
2005	418,53	103,9	24,82
2006	537,67	133,5	24,83

*без офіційних трансфертів

** 1992-1995 роки - крб

1996-2006 роки – грн.

Джерело: розраховано автором за даними Міністерства фінансів України та Національного банку України

На основі даних Міністерства фінансів України та Національного банку України можна зробити висновок, що протягом 1992-2006 років не існувало чіткої тенденція щодо обсягу валового внутрішнього продукту, що перерозподіляється через доходи

Державного бюджету. Частка доходів Державного бюджету у валовому внутрішньому продукті значно коливається.

Так, якщо у 1992 році частка доходів Державного бюджету у валовому внутрішньому продукті становила 12,9 відсотків, у 1994 році – 20,4, у 1995 році – 14,4, то в 2005-2006 роках – 24,8 відсотків.

На основі статистичних даних можна виділити три етапи, протягом яких змінювалися тенденції перерозподілу валового внутрішнього продукту через доходи Державного бюджету:

1 етап: 1992-1994 роки. Поступове збільшення частки доходів Державного бюджету у валовому внутрішньому продукті від 12,9 відсотків у 1992 році до 20,6 відсотків у 1994 році. Тобто, протягом трьох років темп зростання становив 60 відсотків;

2 етап: 1995-1999 роки. Різде зменшення частки доходів Державного бюджету у валовому внутрішньому продукті від 20,6 відсотків у 1994 році до 14,4 відсотків у 1995 році. Темп спадання у 1995 році становив 30,1 відсотків. У 1997 році мало місце зростання рівня частки доходів Державного бюджету у валовому внутрішньому продукті, проте 1998 року показник низився до 15,3 відсотків, а у 1999 році – до 15,1;

3 етап: 2000-2006 роки. В цілому за даний період частка доходів Державного бюджету у валовому внутрішньому продукті має тенденцію до збільшення. У 2005-2006 році показник становив 24,8 відсотків, що є максимальним значенням для 1992-2006 років.

Значні коливання частки доходів Державного бюджету у валовому внутрішньому продукті не дають змоги зробити висновок про тенденцію зменшення чи збільшення. Виявити тенденцію можливо за допомогою лінії тренду.

Частка доходів Державного бюджету у валовому внутрішньому продукті у 1992-2006 роках та лінія тренду даного співвідношення представлена на рис. 1.

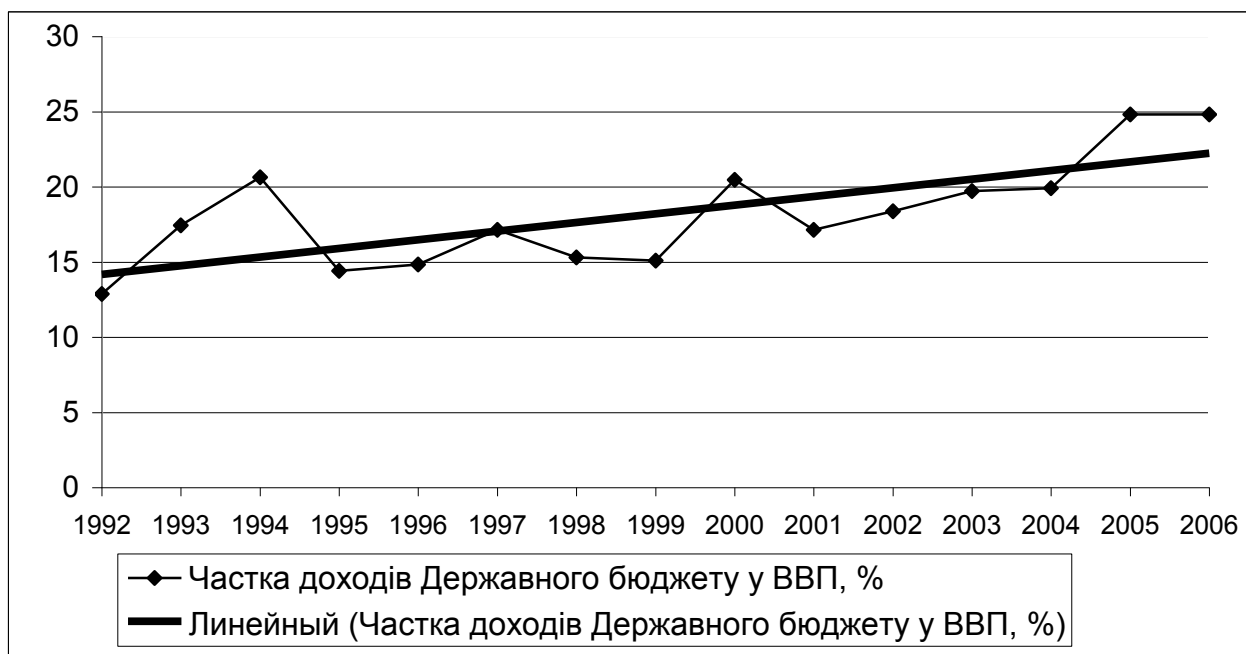

Рис. 1. Частка доходів Державного бюджету у валовому внутрішньому продукті у 1992-2006 роках та лінія тренду даного співвідношення, %

Побудова лінії тренду засобами Excel графічно показує, що у 1992-2006 роках частка доходів Державного бюджету у валовому внутрішньому продукті збільшувалася. Якщо у 1995 році вона становила 14 відсотків, то у 2006 році – 22 відсотків. Абсолютне зростання частки доходів Державного бюджету у валовому внутрішньому продукті становило 8 відсотків за 15 років.

Отже, незважаючи на різкі коливання у співвідношенні зазначених вище категорій, відбувається зростання частки доходів Державного бюджету у валовому внутрішньому продукті.

Важливою характеристикою співвідношень між доходами Державного бюджету та валовим внутрішнім продуктом являється взаємозв'язок динаміки обсягів доходів Державного бюджету і валового внутрішнього продукту.

Співвідношення темпів приросту доходів Державного бюджету та валового внутрішнього продукту характеризується даними табл. 2.

Таблиця 2. Динаміка темпів зростання валового внутрішнього продукту і доходів Державного бюджету у 2000-2006 роках

Показники	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ВВП, млн. грн.	170070	204190	225810	267344	345113	441452	537667
Темпи зростання ВВП, %							
ланцюгові		20,1	10,6	18,4	29,1	27,9	21,8
базисні		20,1	32,8	57,2	102,9	159,6	216,1
Доходи	34 806	39 726	42 524	55 077	68 677	15 191	133 464

Державного бюджету, млн. грн.							
Темпи зростання доходів Державного бюджету, %							
ланцюгові		14,1	7,0	29,5	24,7	53,2	26,9
базисні		14,1	22,2	58,2	97,3	202,2	283,4

Джерело: розраховано автором за даними Міністерства фінансів України

Співвідношення темпів приросту валового внутрішнього продукту і доходів Державного бюджету в різні роки було різним. Так, у 2001-2002 роках та 2004 році темпи приросту доходів Державного бюджету були нижчі, ніж темпи приросту валового внутрішнього продукту, а у 2000, 2003, 2005 та 2006 роках перевищували їх, тобто не спостерігається чіткої прямої залежності між зміною темпів приросту валового внутрішнього продукту та доходами Державного бюджету.

Проте в цілому за 2000-2006 роки доходи Державного бюджету зросли в 3,83 разу, а валовий внутрішній продукт — у 3,16 разу, тобто доходи Державного бюджету зростають вищими темпами, ніж валовий внутрішній продукт.

Важливого значення, в умовах обраного курсу євроінтеграції, набуває дослідження досвіду країн-членів ЄС з перерозподілу валового внутрішнього продукту через доходи бюджету.

Частка доходів бюджету у валовому внутрішньому продукті країн-членів ЄС у 2000-2006 роках характеризується даними табл. 3

Таблиця 3. Частка доходів бюджету у валовому внутрішньому продукті країн-членів ЄС у 2000-2006 роках

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ЄС - 27	-	-	44,49	44,36	44,12	44,57	45,09
Швеція	60,91	58,35	56,60	57,18	57,50	58,45	57,57
Данія	56,50	56,00	55,44	55,55	57,26	57,78	55,61
Фінляндія	55,25	52,71	52,87	52,39	52,28	53,02	52,33
Франція	50,16	50,01	49,47	49,16	49,56	50,67	50,97
Бельгія	49,13	49,62	49,79	51,13	49,15	49,90	49,23
Австрія	49,78	50,73	50,01	49,29	49,00	48,24	47,95
Нідерланди	46,14	45,10	44,21	43,95	44,49	45,16	47,22
Італія	45,32	44,92	44,37	44,78	44,21	43,97	45,62
Угорщина	43,56	43,16	42,30	41,94	42,45	42,19	43,73
Німеччина	46,42	44,74	44,44	44,47	43,36	43,55	43,99
Греція	47,06	44,94	43,94	43,22	41,94	41,62	43,16
Португалія	40,17	40,09	41,37	42,55	43,08	41,44	42,24
Об'єднане	40,79	41,03	39,48	39,30	39,62	40,69	41,38

королівство							
Люксембург	43,56	44,24	43,49	42,47	41,95	42,58	40,52
Чеська Республіка	38,09	38,75	39,54	40,72	41,52	40,45	39,55
Іспанія	38,12	37,98	38,41	38,19	38,57	39,33	40,25
Болгарія	-	-	38,95	40,04	41,41	41,35	39,90
Польща	38,04	38,66	39,25	38,38	36,92	39,05	39,39
Латвія	34,57	32,48	33,37	33,17	34,75	35,23	37,37
Естонія	36,21	34,74	36,03	37,35	36,57	35,50	36,97
Словацька Республіка	39,84	36,83	35,67	37,23	35,29	35,24	33,94
Литва	35,89	33,19	32,89	31,95	31,83	33,10	33,32

Джерело: розраховано автором за даними офіційного сайту Євростату

Протягом 2000-2006 років через доходи бюджету у країнах-членах ЄС перерозподілялося від 31,95 до 60,91 відсотків валового внутрішнього продукту. Найменший відсоток перерозподілу серед країн-членів ЄС мав місце у Литві у 2003 році, найбільший – у 2000 році, Швеція.

За рівнем перерозподілу валового внутрішнього продукту у країнах-членах ЄС має місце певна диференціація. Лідерами за цим показником серед країн Європи є Швеція, Данія, Фінляндія, Франція, Бельгія, Австрія. Частка ВВП, що перерозподіляється через бюджети згаданих країн, коливається в межах 50-60 відсотків.

Традиційно найбільшим рівнем перерозподілу ВВП через бюджетну систему характеризується Швеція — до 60,91 відсотків. Від 40 до 48 відсотків ВВП перерозподіляється через бюджети Чехії, Великобританії, Португалії, Греції, Угорщини, Ісландії, Німеччини, Нідерландів та Італії. Найменшу частку доходів у ВВП мають Румунія, Литва, Естонія, Латвія, Польща та становить від 30,1 до 37,4 відсотків.

Враховуючи досвід країн-членів ЄС можна стверджувати, що Україна має низький рівень перерозподілу валового внутрішнього продукту через доходи бюджету.

К.В. Павлюк зазначає: „світові прогнози переконують, що рівень перерозподілу в майбутньому зменшуватися не буде, а в більшості країн, навпаки, зростатиме” [6, с. 85].

В умовах нестабільності соціально-економічного життя та необхідності прогнозування доцільно здійснити прогнозування частки доходів Державного бюджету у валовому внутрішньому продукті.

Найбільш поширеним методом прогнозування являється економетричний метод, що базується на виведенні трендового рівняння. Рівняння лінійного тренду має вигляд:

$$Y_t = a_0 + a_1 t,$$

де, a_0, a_1 – параметри, які знаходяться методом найменших квадратів;

t – порядковий номер періоду [11, с. 206].

Порядок розрахунку прогнозних показників перерозподілу валового внутрішнього продукту через доходи Державного бюджету на 2008-2012 роки характеризується даними табл. 4.

Таблиця 4. Розрахунок параметрів трендового рівняння

	Частка доходів Державного бюджету у ВВП, %, y	Умовна ознака часу, t	t^2	yt
1992	12,9	-7	49	-90,3
1993	17,4	-6	36	-104,4
1994	20,6	-5	25	-103
1995	14,4	-4	16	-57,6
1996	14,8	-3	9	-44,4
1997	17,2	-2	4	-34,4
1998	15,3	-1	1	-15,3
1999	15,1	0	0	0
2000	20,5	1	1	20,5
2001	17,2	2	4	34,4
2002	18,4	3	9	55,2
2003	19,7	4	16	78,8
2004	19,9	5	25	99,5
2005	24,8	6	36	148,8
2006	24,8	7	49	173,6
Всього	273	0	280	161,4

Джерело: складено автором на основі даних Міністерства фінансів України та власних розрахунків

На основі обчислених показників, необхідно розрахувати параметри трендового рівняння для розрахунку прогнозного рівня перерозподілу валового внутрішнього продукту через доходи Державного бюджету:

$$a_0 = \frac{\sum y}{n} = \frac{273}{15} = 18,20$$

$$a_1 = \frac{\sum yt}{\sum t^2} = \frac{161,4}{280} = 0,58$$

Рівняння лінійного тренду частки валового внутрішнього продукту, що перерозподіляється через доходи Державного бюджету доходів у 1992-2006 роках має вигляд:

$$Y_t = 18,20 + 0,58 t,$$

Для визначення прогнозованої частки доходів Державного бюджету у валовому внутрішньому продукті на 2008-2012 роки необхідно здійснити підстановку параметрів трендового рівняння:

2008 рік	$Y_{2008} = 18,20 + 0,58 \cdot 7 = 22,26 \%$,
2009 рік	$Y_{2009} = 18,20 + 0,58 \cdot 8 = 22,84 \%$,
2010 рік	$Y_{2010} = 18,20 + 0,58 \cdot 9 = 23,42 \%$,
2011 рік	$Y_{2011} = 18,20 + 0,58 \cdot 10 = 24,00 \%$,
2012 рік	$Y_{2012} = 18,20 + 0,58 \cdot 10 = 24,58 \%$.

Отже, проведення розрахунку параметрів трендового доходів частки доходів Державного бюджету у валовому внутрішньому продукті у 1992-2006 роках рівняння дає змогу зробити висновок, що частка доходів Державного бюджету у валовому внутрішньому продукті зростатиме на 0,58 відсотків щорічно. На кінець 2012 року частка доходів Державного бюджету у валовому внутрішньому продукті становитиме 24,58 відсотків.

Висновки. Доходи Державного бюджету — це частина фінансових ресурсів держави, що створюються у процесі розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту й зосереджуються у Державному бюджеті для виконання державою своїх функцій. Саме наявність процесів розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту у процесі формування доходів Державного бюджету обумовлює необхідність виявлення тенденцій їхнього перерозподілу.

Протягом 1992-2006 років не існувало чіткої тенденція щодо обсягу валового внутрішнього продукту, що перерозподіляється через доходи Державного бюджету. Частка доходів Державного бюджету у валовому внутрішньому продукті значно коливається. Побудова лінії тренду засобами Excel графічно показує, що у 1992-2006 роках частка доходів Державного бюджету у валовому внутрішньому продукті збільшувалася. Якщо у 1995 році вона становила 14 відсотків, то у 2006 році – 22 відсотків. Абсолютне зростання частки доходів Державного бюджету у валовому внутрішньому продукті становило 8 відсотків за 15 років.

Протягом 2000-2006 років через доходи бюджету у країнах-членах ЄС перерозподілялося від 31,95 до 60,91 відсотків валового внутрішнього продукту.

Найменший відсоток перерозподілу серед країн-членів ЄС мав місце у Литві (2003 р.), найбільший – у Швеція (2000 р.).

Отже, в Україні з огляду на стратегічні цілі розбудови держави із соціально орієнтованою ринковою економікою і на світові тенденції розвитку, рівень перерозподілу валового внутрішнього продукту через доходи Державного бюджету не може зменшуватися, а навпаки, має збільшуватися.

Література

1. Буковинський С. Формування бюджетної політики у ринковому середовищі // Вісник Національного банку України. — 2006. — №6. — С. 14-21
2. Державна фінансова політика та прогнозування доходів бюджету / М.Я. Азаров, Ф.О. Ярошенко, Т.І. Єфименко та ін. -К.: НДФІ, 2004. -712 с.
3. Загуменнов М.М. Макроекономічні показники та їх вплив на доходи і видатки бюджету // Фінанси України. — 2002. — № 3. — С. 65-69
4. Огонь Ц.Г. Доходи бюджету України: теорія та практика: Монографія. - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т., 2003. — 580 с.,
5. Огонь Ц.Г. Доходи бюджету України в умовах розвитку конституційних зобов'язань держави // Наукові праці НДФІ. — 2006. — №2. — С. 38 – 44
6. Павлюк К.В. Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України: Монографія. — К.: НДФІ, 2006. — 584 с.
7. Чугунов І.Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку. — К.: НІОС, 2003. — 488 с.
8. Чугунов І.Я., Лондар С.Л. Фінансово-бюджетні відносини: аналіз тенденцій розвитку в умовах трансформації економіки. Монографія. Ред. проф. В.Є. Юринець. — Київ: Міністерство фінансів України, Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. — 203 с.
9. Чугунов І.Я., Островецький В.І. Формування податкових надходжень бюджету як складова системи бюджетно-податкового регулювання // Наукові праці НДФІ. — 2006. — №3. — С. 3 – 14
10. Загородній А.Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. — 4-те вид., випр. та доп. - К.: Т-во „Знання”, КОО; Л.: Вид-во Львів. банк. ін-ту НБУ. - 566 с.
11. Лугінін О.Є., Білоусова С.В. Статистика: Підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. — 580 с.